

BOEKBESPREKINGS

Dr. B. Rietveld: *Wat is er aan de hand met de Gereformeerde Kerken in Nederland?* J. H. Kok, Kampen 1975.

Die Sinode van Haarlem (1973—1975) het aan dr. B. Rietveld opgedra „een document te doen samenstellen, waarin de recente ontwikkelingen in onze kerken, zowel op het theologisch als op het kerklijke vlak in hun samenhang worden uiteengezet” (bl. 7). Hy noem die geskrif „semi-offisieel”. Dit sal gebruik word deur die deputate maar bly op die volle verantwoordelikheid van die skrywer staan.

Daar het spanning ontstaan tussen die GKN en ander kerke van die gereformeerde familie in GES-verband. Die boekie moet verhelder en misverstande by die lidkerke van die GES opklaar.

Die skrywer vra objektiwiteit en bewoënheid by die leser. Tevens vra hy om die sake „niet in de juridische sfeer, maar in die van bezinning te behandelen. Wij weten dat dit moeilijk is . . . Toegestemd moet worden dat geduld soms kan gaan lijken op slapheid . . .” (bl. 10).

Rietveld bekyk vanaf 'n „uitkijktoren” konsentries daaromheen eers die GNK en aanverwante kerke, dan die christenheid in al sy denominasies met die hele wêreld as die buitenste kring. In die binneste kring gee hy aandag aan die GKN se teologie, kerklike lewe in enger sin en laastens die werk van die sinodes (bl. 11).

Rietveld se nugtere, oorsigtelike en bondige stelling van sake kan verhelderend werk. Die GKN moet in velerlei opsig as 'n „moeder” van die GES Kerke beskou word. Die moeder het in twee kardinale opsigte geïsoleer geraak teenoor die ander: *verkondiging van valse leer en die kerklike behandeling daarvan én die lidmaatskap van die GKN by die WRK met alles wat dit meebring*. Met die aksent op die eerste het die GKSA die kerklike korrespondensie met die GKN beëindig. Die NGK laat in sy verhouding tot die GKN die aksent op die tweede val. Ook die Amerikaanse, Australiese en Nieu-Seelandse kerke geraak in 'n koeler houding jeens die „moeder”.

Dit is ook ondenkbaar dat die ander kerke die enorme teologiese prestasie van die GKN sommer opsy kan skuive terwyl hulle prestasie nog gering is. Die oorspronklike en eintlike drie van die GES, nl. die GKSA, die GKN en die RCA, dreig om uitmekaar te gaan. Met die GKN moet met krag gepraat en tot bekering geroep word terwyl die hand ook in eie boesem gesteek word sodat die eenheid op beter basis herstel kan word. Die gemeenskaplike erfenis, t.w. die Drie Formuliere van Eenheid, die liturgiese formuliere en die presbiteriale kerkregeringsbeginsels kom allersyds sterk onder die soeklig. Die GKSA en die NGK moet verder kom as net praat op die weg van kerklike eenheid.

1. De algemene situasie

Rietveld gee aandag aan die wêreldsituasie waarvan hy *verandering*

as eerste kenmerk noem. „In de oude wereld, en dus ook in Nederland, is het gevoel begrepen te zijn in een sterk proces van verandering intens” (bl. 12). ’n Kultuurpatroon het verby gegaan; die Christen staan in ’n veranderde wêreld; dit bring groot spanning mee. Sommige lewe sterk onder die indruk van ’n naderende wêreld-einde. „Anderen zien verlangend uit naar een nieuwe doorbraak van het Koninkrijk langs desnoods revolutionaire weg (bl. 13).

Angs druk sy stempel op die lewe. „De nadruk van tegenwoordig op wat de mensenhand moet doen voor de komst van het Koninkrijk kan zeer wel samenhangen met de vrees voor wat de mensenhand kan doen” (bl. 13). Die spanning word verhoog deur omgewingsbesoedeling, voedselvoorsiening en die skuldgevoel van die certydse koloniale magte. „Het water van de zee wast niet af, dat wij slavenhandel gedreven hebben en slavernij hebben getolereerd en uitgeoefend” (bl. 14).

Meer optimisties klink Potter (WRK-sekretaris) se opmerkinge oor ’n menswaardiger bestaan, verbetering op die terrein van sosiale voorsiening, ontwikkelingssamewerking i.p.v. kolonialisme, meer duidelikheid oor die oorlogsvraagstuk ens. Daar is ’n mengsel van optimisme en pessimisme in die wêreld. Die *onsekerheid* laat seek na nuwe bondgenote en so kom die gesprek in die plek van eertydse apologetiek en polemie. Protestante praat met Roomse, ’n nuwe geslag kyk na Marxisme, en die GKN en Nederl. Herv. Kerk is doelbewus „Samen op de weg”.

Laastens onderskei hy twee rigtings, naamlik ’n teenstelling „tussen hen, die alles gezet hebben op de actie en hen, die nadruk leggen op wat er gebeurt in het hart van de Christen” (bl. 16); dit is aksie tot verwerkliking van die sigbare ryk en kontemplasie tot beleving van die verborge ryk.

2. De theologische ontwikkeling in het algemeen

De „nieuwe theologie”

Onder „nieuwe theologie” verstaan Rietveld „wat op het algemene terrein van de theologie in heel de christelijke wereld wel met deze naam wordt aangeduid” (bl. 18). Die tyd van isolement is verby; daar is groeiende kommunikasie. Prof. Berkouwer het daarin voorgedaan. Daar is nie alleen gelees wat ander geskrywe het nie, maar ook is met hulle gepraat. Die gesprek het die besef meegebring dat ander met dieselfde essensiële vrae as die gereformeerde teologie is. „Zo is het ook gekomen tot een nieuwe overweging van bepaalde visies bij het lezen en verklaren van de Schrift” (bl. 19).

Die skrywer wys op die ontwikkeling na Barth bv. by J. A. T. Robinson se „Honest to God”. Dit is al weer oud. „Maar de tendens erin, om namelijk de nadruk te leggen op wat hier en nu door mensen ten goede van mensen gedaan wordt in de omgang van mensen onderling tegenover de nadruk op de omgang met God hierboven en op het uitzien naar het hiernamaals, heeft zich voortgezet... De theologie die er door wordt beheerst, is wel de meest typerende van onze tijd” (bl. 19). Die gesprek met buitekerklikes

maak 'n teologie nodig wat die gestelde vraagstukke nie ontwyk nie.

Fiolet het in 1969 van die „derde confessie” begin spreek, d.w.s. daar was die ou universele en die eie belydenisse en nou moet die derde of moderne konfessie kom. Dit lê in lyn met vroeë soos: Is Kommunisme en die Koninkryk dieselfde saak? H. M. Kuitert sê (Anders Gezegd, bl. 97) omtrent deelname van die Christene aan die opbou van die wêreld dat „met recht niet alleen theologie van de revolutie maar ook een revolutionaire theologie” daarvoor nodig is” (bl. 22).

Die nuwe teologie is egter geen geheel nie. Dit is meer vraag as antwoord. Kan dit meehelp aan werklike vernuwing van die teologie? „Zal een volgende generatie sterk geëngageerd deelnemen aan het leven in deze wereld in een worsteling om het godsrijk, of zal zij uitgeschakeld ter zijde moeten wachten op het ingrijpen Gods? Dit laatste is niet onmogelijk. Er zijn al eerder christenen uit protest de woestijn ingetrokken. Maar als men dit één dag te vroeg doet, is het een vlucht” (bl. 22).

De andere wereld

Ons was gewoon om te reken met 'n boordse werklikheid, die Vader in die hemel, God wat alle dinge volgens sy goeie (en liewe) wil bestuur, wat wonders doen. Die lewe op aarde is tydelik en bereid vir die verre boordse toekoms voor. Hierdie siening kom maklik op vlug uit die aardse werklikheid en verantwoordelikheid neer.

Die mens konstateer die afwesigheid van God by groot katastrofes van die eeu. Blykbaar is daar geen God (vgl. Sondag 9 en 10 H.K.) wat ingryp as die mense verkeerd doen nie. Vanweë die beheersing van die tegniek kán die moderne mens nie meer met God rekening hou nie. Dit is 'n na-theïstiese tyd, na-metafisies en nareligieus. In 'n geslote wêreldbeeld is die wêreld op homself aangewys sonder God. Bonhoeffer kom ter sprake omdat hy besig was om vas te stel hoe God Hom met die wêreld besig hou. Maar ateïs wil die mens ook nie wees nie. „Dan gaat het denken in de richting van een samensmelting van de transcendente en het menselijke. Men spreekt van een lijdende God en soms zelfs van een wordende God, een gebeurende God” (bl. 24).

„Ons handelen wordt echter noch zwaarder belast. Het is niet meer menselijk feilbaar handelen zonder meer, onderworpen aan het oordeel Gods en sterk genadebehoefstig. Ons handelen moet drager zijn en bringer van de toekomst van heil. Op welke diepe teleurstelling gaat dat uitlopen?” (bl. 25). In die Christologie gaan dit nie meer „om een zaak tussen God en mensen”. Die bedoeling van die werk van Christus sou gerig wees „op het brengen van de mensen tot zichzelf, ze leren in vrijheid te leven, en ze brengen tot elkaar . . . Men wil de oude geladen termen behouden en handhaven. Maar men interpreteert ze totaal anders”. Rietveld vra „in hoeverre dit eerlijk is . . .” (bl. 26).

Die kerk

Die nuwe teologie keur die kerk skerp af. Die kerk is verkalk, trek hom terug op die innerlike en laat die uiterlike by hom verby gaan. 'n Anonieme kerk wat nie noodwendig christelik hoef te wees nie spekuleer oor geloof. Die kerk is oral waar opgekom word vir 'n nuwe maatskappy en 'n nuwe wêreld. Wêreldkommunisme sou wel kon behoort tot die „spiritual community” en die kerk kon een van die magte wees waarvan Christus ons verlos het. As daar nog sprake is van kerk, is dit die klein groepie wat diens aan die wêreld lewer, 'n groep wat deur sy steurende en kritiese instelling nog waarde het. Van die ou Belydenisse (blote memoria) bly niks oor nie.

Aardse betekenis van die Christelike geloof

Die loslating van die metafisiese, theïstiese of religieuse waardes en waarhede het invloed op die esgotologie. Die onderskeid tussen hierdie aardse en die *ander* lewe vra juis volle aandag vir hierdie lewe, die sg. tydelike wêreld, terwyl die ander lewe in newels verdwyn. Die horison van die geloof is die aardse lewe en geskiedenis. God is nie geïnteresseerd in die kerk en godsdiens nie dog wel in die wêreld en politiek, sê die nuwe teologie. Daarom moet die belangstelling toespits op die nuwe aarde en hoe om die nuwe ryk te ewolueer, vandaar terme soos politieke teologie, teologie van die rewolusie, swart teologie ens. Die woord „teologie” het met Godskennis niks meer te make nie. Die teologie streef na die totale omsetting van strukture en ontwikkel 'n politieke en desnoods revolusionêre aktiwiteit. In werklikheid is dit geen teologie nie en ook nie geloof nie.

Die Skrif

Die nuwe teologie beskou die Skrif as menslike geskrif, voorwerp van histories-kritiese ondersoek. Die Goddelike faktor van die Skrif laat immers geen aanraking met die aardse en tydelike toe nie. Daarom word die Skrif gereduseer tot iets waarmee jy kan werk. Eerbied vir die Woord van God, die „so sê die HERE”, moet mens veelal by die nuwe teologie nie soek nie.

3. De Gereformeerde Kerken in Nederland*Theologie en kerk*

Die GKN leef in hierdie wêreld en moet rekening hou met die moderne teologiese ideë. Die GKN kan nie met isolement en apologetiek antwoord nie. Die uitdaging is te groot en dit storm van vrae binne en buite die kerk. Daarbenewens is die „autoriteit” van die GKN deur foute in die verlede verswak, naamlik die skeuringe van 1926 en 1944 toe te haastig — en verkeerd — besluite geneem is wat later teruggeneem moes word. „Deze ervaring heeft ten gevolge, dat de kerken bijzonder gevoelig zijn voor het gevaar opnieuw

te snel te spreken en te handelen" (bl. 30).

Theologie

Rietveld lê formeel nadruk op die vryheid van die teologie. „Men kan de theologie voor alles een apologetische taak geven. Dan zou zij in de eerste plaats, of zelfs uitsluitend geroepen zijn om de confessie der kerk, als ware zij met onfeilbaar gezag bekleed, te bevestigen'. Maar dat is de strekking van de theologie in *het minst niet*" (bl. 31, die eie woorde van A. Kuypers).

Kerk en teologie moet saam hulle onderwerp aan die Woord van God, maar die teologie het deel aan die historiese lewe van *kerk-in-die-wêreld* wees (bl. 31). Die teologie mag nie losbandig wees nie, dog ook nie só gebind dat dit sy sin as „vrije onderzoek" verloor nie. Op hierdie wyse is 'n gravamen teen enkele uitdrukkinge in art. 36 NGB en 'n latere gravamen teen sekere skrifbewyse by die DLR gebore en aanvaar.

Rietveld wys met reg daarop dat Bavinck geleer het dat jy moet trag om jou teenstander te *begryp*. Berkouwer lê op hierdie weg miskien te veel geduld met 'n teenstander aan die dag. Berkouwer het ook gewaarsku teen oorskatting van die teologie (p. 31).

Teoloë soos Kuitert moet vanweë die moderne kommunikasie-middels tot die hele volk wetenskaplik maar ook pastoraal en evangeliserend spreek. Hiervan sou bv. die boek van Kuitert, „Zonder geloof vaart niemand wel", beoordeel moet word. Nogtans het die boek baie mense geskok en die vraag laat rys of die „orthodoxie niet duidelik in geding is" (bl. 32).

Rietveld pleit dat ons gereformeerde teoloë moet sien in hulle volle betrokkenheid by die geestelike worsteling in die moderne Europa „waarbij zij ingaan op het vragen naar waarheid en bevrijdende kracht van het evangelie in deze turbulente tijd, en waarbij ze dan ook de taal en het begrippenmateriaal van de hedendaagse theologie gebruiken (bl. 32, my kursivering, K.S.). Hulle staan tussen twee fronte. Aan die een kant die kerk met sy sterk tradisie wat van die teoloë bevestiging en verdediging verwag. Aan die ander kant is daar die wêreld, in stroomversnelling wat vrae stel en antwoorde verlang om mee te opereer. „Onze theologen... hebben de belijdenis als basis, als punt van uitgang. Van daar uit doen zij hun verkenningen en proberen zij de wegen voor deze tijd te vinden. *Of zij daarin slagen dan wel dwalen is een zaak van discussie in de zin van geestelijke worsteling*" (bl. 33).

Die erfgoed van gereformeerde teologie moet kosbaar wees omdat dit *reg*, *waar* en *eg* is en kritiese ondersoek kan weerstaan en nie omdat dit oud is nie, vgl. „Cahiers voor de gemeente" van Koole en Schippers (bl. 34). „Onze kerken zijn in het zoeken van de theologen volledig betrokken... Modern is het... niet slechts bezig te zijn met geïsoleerde, abstract, puur wetenschappelijke vragen, *maar zich te willen verantwoorden als functioneel!*" (p. 34).

„*Nieuw is de greep naar de grote verbanden en, naar de totaliteit, waartoe wij gekomen zijn door de ontdekking van de samenhang van alles met alles in deze wereld*" (bl. 34). Die stryd is nog

onbeslis en wrywing is onvermydelik. „Maar veel ware gewonne wanneer die christene uit die gereformeerde tradisie ower die hele wereld zagen hoe in een nuwe tydperk van die wereldgeschiedenis die oude stryd om het koninkryk met vernieuwde hevigheid gestreden word en in diepe geloofsbezinning hebben wij te speuren naar die wege, die die Geest opent en afsluit” (bl. 34).

Rietveld noem voorts enkele trekke in die „nuwe” teologie.

1) Die denke verskuif van die ontologiese na die funksionele. Nie die belydenis (*woord*) is belangrik nie, maar die *daad* (belydenis). Die waarheid van die evangelie moet geverifieer word in dit wat die evangelie *doen*. „Als kernwoord van het evangelie word thans wel het woord *bevrijding* aangewerk” (bl. 35).

2) Op die terrein van die etiek bewerk die besef van 'n gemeenskaplike lot (één wêreld of géén wêreld) 'n oorgang van die persoonlike na die sosiale. Nie die goeie mens is in aanvraag nie, maar die goeie *organisasie*. Daarom word om nuwe strukture ge-roep wat op sy beurt lei tot die teologie van die rewolusie.

3) *Verifikasie* vra na die lewe, bewys en daad van die waarheid van die evangelie. Die bevrydende krag van die evangelie vir die wêreld kan eerder die waarheid bewys as verkondiging of belydenis van die waarheid.

4) *Algemeenheid*: Na die oorlog het nuwe aandag vir die wêreld buite die kerk opgekom. Moet die ware christelike lewe nie juis buite die geïnstitueerde kerk gesoek word nie? Dorothee Sölle se gedagtes oor die anonieme Christendom het hier sterk invloed gehad (bl. 39—45).

Vervolgens behandel Rietveld die leerstukke oor die Skrif, Skeppings en Godsregering, die Versoening en Eschatologie en gee aandag aan inhoud-verpakking, kennis-horison, historiese kritiek, Assen 1926, versoening-voldoening, die eschatologie in verwagting, vervulling en historie t.a.v. die koninkryk van God. Hy laat ook teoloë soos Kuitert, Koole, Baarda, Hepp, Berkouwer, Wiersinga e.a. aantree.

4. Gereformeerde Kerke in Nederland. Leven

Die GKN het verswak uit die oorlog getree as gevolg van die skeuring van 1944. Die wond het dieper gegaan as wat in daardie jare gedink is. Na 'n oënskynlike opbloeï het rondom 1960 by die nuwe geslag reaksie ingetree wat vra na waaragtigheid en eerlikheid (bl. 47). Die kerk en teologie word krities sonder piëteit vir die „ou dinge” beskou.

- Schippers skryf in 1954 nog: onthou jou van die lot (dobbelt) en dans. Sedertdien kan mens beskaaf dans en die lot bring ook spel en vreugde mee (bl. 48).
- In die huwelik en seksualiteit is 'n formele breuk beter as skyneenheid.
- Voorbehoedmiddels kan aanvaar word en dit dwing tot 'n nuwe siening op voorhuwelikse omgang van die geslagte.
- Is in homofilie onthouding en sublimesie die enigste weg?

- Onsekerheid t.a.v. gebruik van moderne wapens.
- Onsekerheid binne christelike politieke partye.
- 'n Nuwe onderskeiding tussen geloof moet bely word en afstand van kerklidmaatskap met die gevolglike groeistilstand van die GKN.
- Mede a.g.v. die gesagskrisis kom mense teen die preek-monoloog in opstand omdat dit die mondigheid van die mens negeer.
- Hier en daar word in die GKN die kinderdoop problematies gestel en kindercommunie begeer.
- Eenheid van problematiek het erkenning van ander kerkformasies meegebring, vgl. „Samen op Weg” met die Nedl. Hervormde Kerk, bl. 51.
- Hierdie beweging na die oorlog het nog nie tot stilstand gekom nie (bl. 46—52).

Rietveld wys daarop dat daar om dié rede „verontrusting” in die GKN bestaan (bl. 53). Die verontrusting gaan, veral oor die siening op die taak van die kerk in die koninkryk en in die wêreld. „De verontrusting heeft het gevoel, dat men het evangelie loslaat in een veel te ver gaand optimisme ten aanzien van de samenwerking met anderen tot verbetering van deze wereld” (bl. 53).

5. De Gereformeerde Kerken in Nederland. Synode

„De synode is beleidsbepalend lichaam, maar tegelijk is zij min of meer weerspiegeling van de kerken. Zij heeft grote verantwoordelijkheid, maar is daarom niet ontheven aan de situatie waarin de kerken verkeren . . . van één zaak kan men overtuigd zijn, namelijk van de bedóeling van de synode als geheel . . . om te zoeken naar de juiste oplossing, naar de wil van God” (bl. 57).

Hierdie soeke na eenheid in waarheid laat die verskille in sinodale uitsprake minder aksent as die ooreenstemming kry. Gesprek moet voortgesit word totdat op 'n bepaalde punt ooreenstemming bereik is (bl. 58). Dikwels loop dit in die praktyk op kompromisse uit.

Tot die uiterste moet vermy word dat enkeles of meerderes om die gewetens-ontwil nie kan saamstem nie. Aan die een kant moet die moontlikheid van skeuring en aan die ander kant moet afbreuk aan die getuienis van die kerk en die feitelikheid van 'n nederlaag vir 'n Christelike kerk wat faal, vermy word. Daarom probeer sinodes die moontlikheid van konflik so klein moontlik te hou en trag om punte in geding deur voortdurende gesprek terug te bring tot die kleinste afmetings.

Hoewel dit eerbaar is dat 'n sinode konflik probeer voorkom, hou die manier van doen sterk nadele in. Rietveld meen dat die sinode sodoende die sake nie in hul breë verband aan die orde kan stel nie.

Rietveld sê dat kwessies nie openhartig uitgepraat raak „wanneer het zwaard van de kerkelijke tucht voortdurend dreigend boven hun hoofd hangt” (bl. 59). Die sinodes van die GKN het tot dusver in die weg van die gereformeerde tradisie afwykings getoets aan

Skrif en belydenis. Maar soms is dit selfs 'n vraag hoe die Woord verstaan moet word, bv. Assen 1926. Dié leeruitspraak moes in 1967 teruggetrek word, maar dit het op sy beurt ander en groter verskille na vore laat tree. In 1970 is t.o.v. Kuitert besluite met innerlike teenstrydighede geneem (bl. 60).

„Enerzijds wil zij (i.e. synode) duidelik... dr. Wiersinga (se gedagtes) scherp afwijzen... anderzijds wil zij... aan dr. Wiersinga en aan de kerken de droeve weg van de kerkelijke tucht over ambtsdragers besparen” (bl. 63). Sodoende is die gedagtes van Wiersinga nie skerp genoeg en in ooreenstemming met die eer van God afgewys nie. Die indruk word na buite gemaak dat die GKN met 'n versoeningsprobleem sit.

Die GKN wil die waarheid én die eenheid bewaar. Die sinode het die volgende weë probeer: Die ondertekeningsformulier is gewysig sodat die nadruk op die binding aan die belydenis enigins verleng word na die Skrif en by verskille is die aksent van 'n *juridiese* proses na *onderlinge dialoog* verskuif. Daaruit het die onderskeiding tussen „indiciele en instituele tuchtoefening” (bl. 65) opgekom. So 'n saak moet in meer ruimte behandel word.

Daar het 'n verlange ontstaan na 'n „eenparige geloofsgetuigenis... in verband met de vragen van deze tijd...” (bl. 65).

Die sinode het 'n „permanent deputaatschap” (bl. 65) in die lewe geroep vir die noodsaaklike spreke van die kerk in maatskaplike aangeleenthede. Eweso moet 'n deputaatskap vir „kerk en teologie” ter sake vrae bestudeer voordat daar sprake is van die gewone tugprosedure.

Die mondiale omvang van vraagstukke het heroriëntering jeens en herontmoeting met kerke van eender denominasie noodsaaklik en vanselfsprekend gemaak in ekumeniese verbande.

Die skrywer wys met groot erns dat die GKN „een periode nodig (hebben) gedurende welke in geduldige dialoog onderling de juiste reactie op de nieuwe tijd wordt geboren onder de leiding van de Heilige Geest” (bl. 67). Daarvoor is nodig dat die „swaard boven ons hoofd” weggeneem word in die wete dat die Heilige Gees ook wel ander middels het om die waarheid te laat seëvier. „Het is (daarom) een zaak van eerlikheid zichzelf en anderen te bekennen, dat de gereformeerde kerken een crisis doormaken” (bl. 67).

Rietveld sluit sy geskrif af deur die hoop uit te spreek dat die kerke in GES-verband beter begrip sal kry van die GKN in sy krisis én vir sy deelname aan aksies van die WRK. Die laaste wat die GKN wens is die loslaat van kontakte waardeur niemand gedien kan wees nie. Dieselfde vrae wat in Europa opgekom het, sal die kerke in ander lande nie verbygaan nie. Daarom is broederlike liefde en diskussie nodig en veral die wedersydse gebede vir mekaar.

Beoordeling en waardebepling

Ons wil graag dr. Rietveld se geskrif objektief én bewoë beoordeel en weeg. Die saak is baie belangrik ter wille van die eenheid van die kerk in sy ekumeniese roeping, die eensgesindheid van die

kerke in die GES én die verbreekte verhouding tussen die GKN en die GKSA.

M.i. slaag Rietveld uitstekend in sy opdrag. Hy bly deurgaans sober en objektief beskouend in sy analise van die GKN wat hom nie maklik moes geval het nie. Daarom ontbreek daar ook nie die bewoëheid van die liefde vir „die eie kerk” nie. Juis dié bewoëheid is ’n spoorslag vir ons om die hand in eie boesem te steek en ook diep te grawe in ons eie kerk-wees.

1. Rietveld sit die veranderinge in die wêreld en die veranderde wêreld, die sg. „nuwe teologie” en die moderne kragte en strominge goed uiteen en hy hou die Skriftuurlike en kofessionele lyn goed vas.

2. In die hoofstuk oor GKN — Kerk en Teologie, laat die skrywer duidelik blyk dat hy nie die kofessionele binding van die teologie soek nie. Dit is van kardinale belang dat ons hieroor duidelik met mekaar praat. Sekere gereformeerde teoloë — Rietveld noem o.a. Kuitert en Wiersinga — het nie die belydenis as hulle uitgangspunt nie. Inteendeel, hulle wyk van die belydenis en hulle wyk van die Skrif af, soos herhaaldelik deur sinodes van die GKN bevind is. Dit help nie om begrip te vra vir dié manne omdat hulle so ten volle betrokke is by die geestelike worsteling in die huidige Europa nie, of omdat hulle deur moderne kommunikasie-middels ’n wyer gehoor gekry het nie, of omdat hulle die taal en begrippemateriaal van die „nuwe teologie” gebruik nie. As die resultaat van hulle teologie neerkom op valse leer, trek dit ’n streep deur al die argumente. Hierdie teoloë byt die stang vas en gaan losbandig, sonder kofessionele binding op loop. Om vir hierdie „vry” wees die „swaard van die tug bo die kop” weg te doen, is onbestaanbaar in ’n belydende en belydenis-kerk. Die teologie, ook wanneer dit amptelik (in die sin van kerklike amp) beoefen word, is immers nie ’n speletjie waarvan ons die uitslag maar moet afwag nie. Wanneer Rietveld van die uitslag sê dat dit — of daar geslaag of gedwaal word — ’n „saak van discussie in de zin van geestelike worsteling” is (bl. 33), is juis vir my die sprekendste simptome van ’n kerk wat innerlik verskeur en dodelik siek geword het.

3. Die kerk kan op grond van die Skrif (ek noem slegs die formule „werd om onderhou te word” van Paulus in die Pastorale Briewe) nie vir ’n oomblik bekostig dat die teologie ’n „vryheid en ruimte” kry wat los staan van die kofessionele band nie. Vir my lê die *vryheid* van die teoloog juis in die *vryheid* van sy (die kerk se) belydenis. Dit is die vryheid wat die Woord van God hom gee om aandagtig te luister na wat God spreek en só ook antwoord te vind op die brandende vrae van ons tyd.

Van die ander en heillose weg, waarop die GKN stap vir stap gevorder het, gee Rietveld onbedoeld, ’n baie duidelike uiteensetting. Dit het begin met die verlangete na meer vryheid, die ontdekking van die samehang van alles met alles in hierdie wêreld (bl. 34); teoloë het by voorbaat die „vryheid” opgeëis in hul worsteling met die vrae (bl. 32—34); afwyking kon nie uitbly nie, selfs dié wat „velen geschock heeft” (bl. 32); daarna moet ’n weg gesoek word

om a.g.v. die verskille skeuring te voorkom; dié weg is gevind deur die ondertekeningformulier te verslap (bl. 64, 65); die formulier is nou „bevrydend” met sy „dinamiese binding” wat ruimte gee vir gesamentlike besinning op die waarheid; by „verskil” (lees: dwaling) kan die juridiese proses vervang word met onderlinge dialoog;² daarop volg die onderskeiding tussen „indiciële en justiciële tucht-oefening” (bl. 65) met al sy funeste gevolge. Met hierdie stappe, gebore uit die vrees vir skeuring en isolasie, het die GKN ’n onbestaanbare situasie bereik wat juis die grootste bedreiging van die eenheid van die GKN geword het. Weyland sê: „These churches (GKN), which in 1969 wanted to be a reformational gadfly in the world forum to sound a courageous Calvinistic witness, we see before us in 1976 as churches, ravaged by inner divisions”.³

Die prentjie wat ons vorm uit hierdie omlysting wat Rietveld en Weyland gee, is van ’n kerk wat siek geword het. Die siekte kan nie deur verkeerde medisyne genees word nie. Ek is bevrees dat Rietveld ook nie die voorskrif vir genesing bring nie.

Die teoloë wat dinge teen die kessie leer, die sinodes daarmee konfronteer en die onmag van die sinodes na vore laat tree („de verzwakking van onze outoriteit”, bl. 30), handel in hoë mate sedelik onverantwoordelik terwyl hulle volhard dat dié kessie nog steeds hulle kessie is. Tog kan Rietveld van hulle nie sê dat die kessie hulle uitgangspunt is en bly nie. So ’n teoloog is die vertroude wat die kerk in hom stel, ten ene male nie waardig nie. Dit gaan hierin m.i. ten diepste oor die Skriftuurlik-kessionele karakter van die kerk: dít is op die spel!

4. Ek kan nie aan die indruk ontkom nie dat juis die sinodes van die GKN die oorsaak in hulself dra van die tragedie wat hom in die GKN afspeel. Dit kom my voor dat die werkwysie om deur dialoog die „kwessies” tot ’n minimum te reduseer en dan langs die weg van kompromisse deur dialoog en deur „vaste deputaatskappe” op eenstemmigheid af te stuur, opening gebied het vir drukgroepe om hulle sin af te dwing. In die tweede plek is dit my oortuiging dat die sinodes te dikwels, te lank en te aaneen vergader. Dit het noodwendig gelei tot ’n anomaliese toestand, nl. dat die sinode met te veel gesag bekleed is oor te veel sake én dat die sinodes die gesag nie behoorlik kan uitoefen nie.

5. Die rol van teoloë in die GKN — ook in die GKSA — is nie gering nie en neem dikwels ’n heersende posisie in. Die kerk moet daar egter ’n wakende oog oor hou. Ek kan dit nie beter sê nie as prof. F. H. Klooster: „The *service* of sound theology is essential. Theology may not lord it over the church; theologians may be specialists but they are not authorities. The church has the right to look to her theologians for a careful biblically faithful pursuit of scientific theology as a *service* to the church as she faces new and complex issues... Theologians could be of great service in awakening a new enthusiasm for our confessional riches. The church has not really outgrown the confessions; the church needs to grow up to the heights of the Reformed confession... I judge the church

of the 20th century to be even more dependent on the *good services* of theologians... I emphasize *the good services*... Too often theologians have fostered heresies ho wonder the church becomes misled and disillusioned... It seems to me, however, that if the church and the theologians are unitedly committed to the confessions in subordination to the authoritative Scriptures, this freedom will find its way".¹

6. Daar is sake in die GKN waarvoor ons nog steeds groot waarderding kan hê. Die komplekse problematiek waarmee dié kerke worstel op die terrein van die lewe (bl. 46—52), is vir 'n groot deel ook ons probleme. Daar is 'n openheid van benadering by baie teoloë wat aangenaam aandoen; eweneens is daar opregte worsteling met die probleme, met die Skrif en met mekaar en ander om tot antwoorde te kom. Ons kan hieruit leer. In die GKN word die konfessie⁵ deur sommige teoloë onderbeklemtoon. Aan die ander kant is daar m.i. ook 'n gesonde worsteling met die konfessie van die kerk. Hiervan is die „Geloofsgetuigenis” 'n mooi voorbeeld. Die kerk hoef die nuwe vrae en ontdekkings van ons tyd nie te vrees nie.

Die gevaar van konfessionalisme en dominokrasie is in ons tyd net so groot as die gevaar van de-konfessionalisme. Ek haal hier graag die waarskuwing van A. Kuyper aan: „Poch niet, om, is de Belijdenis eenmaal uitgesproken, ze voortaan onveranderd als wet te doen blijven. Er is in elke Belijdenis te onderscheiden tusschen die zaak die men belijdt en den vorm, waarin de beledene wordt uitgedrukt. Onveranderlijk blijve alleen het eerste, al het overige wissele naar mate God de gemeente het inzicht, de gedachte en het Woord geeft. Slechts beginne men nooit van meet af, maar belijde zijn geloof steeds op de historische lijn, d.i. in aansluiting aan de belijdenis der vaders... Dat en dat alleen is Gereformeerd, reformata reformanda.”⁶

Wat ons moet vashou in die homologeïe van die kerk is die openheid daarvan (Rom. 10 : 10; Hebr. 13 : 15), die genormeerdheid (2 Kor. 8 : 13; Hebr. en 1 Joh. 4 : 2, 3) en die forensiese karakter (Matt. 10 : 33, 34; 1 Joh. 4 : 15, 16 en 2 Joh. 7 : 9). Die „siekte” in die GKN dreig om hieraan te kort te doen ten spyte van die voorneme om met die konfessie besig te wees in aansluiting by die belydenis van die vaders en ten spyte van Rietveld se bewering dat die konfessie uitgangspunt van die teoloë bly.

Dit gaan in ons drie formuliere van eenheid steeds om die belydenis van die Naam van Christus. Dit vra daarom gehoorsaamheid en binding in prediking en teologie, in leer en lewe. Daaraan voldoen Wiersinga se gedagtes oor die versoening hoegenaamd nie. Dit is ten ene male nie belydenis van Jesus Christus se Naam nie. Intendeel, dit is verloëning van sy Naam wat bo alle name gegee is tot ons ewige redding deur sy soenverdienste. Die belydenis van Jesus Christus se Naam laat ook nie toe dat met die Bybel gewerk word soos die GKN dit doen en die rapport oor homofilie nie.⁷

7. Ek meen tog dat Rietveld in elk geval wat S.A. en die GKSA betref, fouteer as hy meen dat daar baie misverstand oor

die GKN, die feite in die geskrif en die uitwerking van die skeuring bestaan. Ons ken die „nuwe teologie”, die veranderende wêreld. Die groot probleme van die GKN is ook ons probleem. Ook ons worstel met die saak wat in die GKN tereg deur Rietveld genoem word die crux van die verontrustes, nl. die verhouding kerk—koninkryk en kerk—wêreld. Ook hier is die sake nog lank nie duidelik nie. Ek dink egter dat juis beskouing rondom hierdie vraagstukke sekere teoloë verlei het om die Skrif te verlaat en na te volg wat daarvoor veelal in kringe van die WRK gesê word.

8. By alles kan ons tog die GKN nie loslaat nie. Die kerke bly ook ons verantwoordelikheid, hulle ervaring ons verdriet en tegelyk ons waarskuwing: steek die hand in eie boesem, hou die belydenis vas (Hebr. 6), waak teen konfessionalisme, verstarring, institusionalisering en selfingenomenheid. Ons moet die gesprek met die GKN biddende voortsit en pleit op die genade van die Here oor al die kerke van die GES.

Dr. K. S. van Wyk de Vries.

-
- 1 Alle kursivering in die teks van dr. B. Rietveld is van my, K.S.
 - 2 Dit is verkeerd om te beweer dat die DLR nie in die nuwe formulier genoem word nie, daar is nog sprake van die „drie formuliere van enigheid”.
 - 3 RES 1976, Supplementary Agenda, bl. 22. (Wat 'n diep droewige tragedie het dit afgegee dat die kerke (GKN) die teoloë nie aan die belydenis gehou het nie! Wie is skuldig in hierdie wedersydse onverantwoordelikheid en troueloosheid voor die koning van die kerk; die kerke wat begin sug het na vryheid van die konfessie, vernuwung, saampraat in die koor van die wêreld of die teoloë wat vry spel gekry het? Die onbestaanbaarheid van die hele saak lê maar te duidelik in die resultaat, nl. herhaaldelik herbevestig sinodes die trou aan die konfessie en herhaaldelik verwerp sekere teoloë dit omdat „die swaard van die tug bo die kop” plek gemaak het vir eindelose dialoog. En die onbestaanbaarheid blyk ten duidelikste uit die begeerte van die sinodes om elke verskil tot die kleinste omvang te reduseer en deur dialoog en kompromie te kom tot die hoogs moontlike eenstemmigheid. Rietveld: a.w., bl. 59, 60 en 63.)
 - 4 F. H. Klooster (van die CRA): *Theology, Confession and the Church*, Conference on theology, RES 1976.
 - 5 Rietveld noem dit gereformeerde tradisie.
 - 6 Confidentie, bl. 97.
 - 7 Mensen die Homofiel zijn, vgl. GKSA, Hand. 1976.

BOEKBESPREKING

Francke, Joh: *Gerechtigheid uit het Geloof*. Groningen, De Vuurbaak, 1974, 144 bladsye. Verkrygbaar by Pro Rege Pers, Potchefstroom teen R1,80.

Die doelstelling van ds. Francke met hierdie boek word weergegee in 'n subtitel as 'n „Schetsenbundel over de brief aan de Christenen

te Rome". Die boek is uitgegee in samewerking met die „bond van verenigingen van Gereformeerde vrouwe". Dit is duidelik dat die boek primêr gebruik is as 'n gids by Bybelstudiebyeenkomste.

As inleiding tot die boek bied die skrywer o.a. 'n beknopte literatuurlys oor die brief aan die Romeine; verduidelik sy doelstelling met die lys van kernwoorde agterin sy werk, en gee ook aan die leser aanwysings oor die wyse waarop die sketsbundel gebruik moet word. Voordat die outeur oorgaan tot 'n vers vir vers-verklaring, bied hy ook eers 'n volledige skema oor die inhoud en indeling van die Romeinebrief. In hoofstuk 1 word enkele paragrawe gewy aan Paulus as skrywer van die brief; aan die aard van die Nieu-Testamentiese briewe in die algemeen en van die briewe van Paulus in besonder. Twee bladsye (11—12) word ook afgestaan aan die agtergrond en ontstaan van die gemeente in Rome.

Die vers vir vers-verklaring beslaan 21 kort hoofstukke (p. 18—112) en aan die einde van die verklaring van 'n bepaalde perikoop word die hoofgedagtes sistematies saamgevat.

Dit is duidelik dat die outeur besondere moeite gedoen het met die strukturering van sy werk juis om dit toeganklik te maak vir nie-teoloë en ook om dit te laat beantwoord aan die vereistes vir 'n Bybelstudiegids. Van besondere waarde is die lys van kernwoorde agter in die boek waardeur sekere Pauliniese begrippe in die Romeinebrief nader verklaar word. Sulke begrippe is bv. *dien, geregtigheid, doop, dood, geloof, genade* e.s.m.

Die verklaring van elke vers is vloeiend en pas goed in die geheel van die aanbieding in.

Volgens baie skrywers oor die Nuwe Testament lê die sentrale tema van die Romeinebrief in Rom. 1 : 16 en 17: „Want die geregtigheid van God word daarin (Evangelie) geopenbaar *uit geloof tot geloof*. Francke se verklaring van die uitdrukking *uit geloof tot geloof* bevredig nie omdat dit nie heeltemal duidelik is nie. Dit moet as kritiekpunt hier genoem word, veral omdat hy ook die titel van sy boek aan hierdie uitdrukking ontleen. Hy stel die verklaring van genoemde uitdrukking baie omslagtig en uit die mond van ander skrywers sonder om self tot 'n eie, gefundeerde siening oor die betekenis van die uitdrukking *uit geloof tot geloof* te kom. Hy stel dit soos volg: „het beginpunt van de regvaardiging is het geloof (,vanuit het geloof' is teenstelling met het Joodse: ,vanuit het werken'), want de rechtvaardiging begint met het aannemen van Gods gerechtigheid; maar ook: waar openbaring is van Gods gerechtigheid daar ontstaat geloof, want het woord der openbaring werkt het geloof" (p. 20).

Die betekenis van die uitdrukking „Uit geloof tot geloof" kan kortliks saamgevat word as: net en alleen, of enkel deur die geloof. Die sondaar word onskuldig voor God gestel, nie uit sy goeie werke nie, maar uitsluitlik omdat die sondaar uit genade die gawe van die geloof as geskenk van God ontvang het.

Die werk van Francke kan aanbeveel word as 'n goeie gids vir sistematiese Bybelstudie uit Romeine. Gemeentelike-, susters-, of J.V.-studiegroepe kan dit met vrug gebruik. Homileties is die

verklaring van die begrippe ook 'n bate. Die boek is goed versorg en tegnies netjies afgewerk. C. J. H. Venter.

BOEKBESPREKING

Ned. Geref. Kerk, Breë Moderatuur: *Ras, Volk en Nasie en Volkereverhouding in die Lig van die Skrif*. N.G. Kerk-uitgewers, 1975, 102 bls.

Hierdie publikasie bied die goedgekeurde en aanvaarde uitsprake van die Algemene Sinode NGKSA en Oktober 1874 in vetgedrukte letters aan. Daarby word dan verdere motivering en verduidelikings in gewone letters gevoeg. Die publikasie verskyn met die wil om na die Woord van God „opnuut te luister . . . in die huidige situasie” (p. 5). Interessant is die onderskeiding dat „ras” meer 'n biologiese, „volk” meer die kulturele en „nasie” meer die politieke identiteite aandui. Die publikasie oortuig dat die NGKSA in sy standpunte veel nader aan dié van die GKSA beweeg het wat deur die Sinode van 1961 vasgestel was en deur latere Sinodes geammendeer is. Die gesamentlike arbeid in die GES maak dit vanself 'n logiese ontwikkeling wat goed is. Dit is goed dat ou kolonialistiese begrippe soos voogdyskap vir goed sneuwel.

Die werk is ook in Engels teen R1,80 verkrygbaar onder die opskrif: *Human Relations and the South African Scene in the light of Scripture*”.

Indien 'n mens positief en negatief iets mag opmerk: Die werk lê besondere klem op die Skrifgewens oor „die kerk”. Dit is van groot waarde. Tog is die jammer dat die kerkbegrip feitlik uitsluitlik struktureel, instusioneel en selfs abstrak gebesig word sodat die christen en bepaalde en gerigte dienste (bv. predikant, ouderling, diaken) deur die begrip „kerk” verplaas word. Dan word dit 'n vraag wat word bedoel met 'n stelling dat die kerk moet dien in die wêreld op persoonlike, sosiale, ekonomiese en politieke vlak (par. 32)? Dit wek die indruk dat al hierdie terreine verkerklik word en „die kerk” struktuur en orgaan vir sy „lidmate” op die terreine moet wees, soos veelal vandag in Europa gebeur met die nadruk op die sosiale, die mundiale, die humane. 'n Bepaalde filosofie speel so noodwendig mee (vgl. par. 42).

Die dilemma is duidelik in hfst. 5 wanneer „die kerk” eintlik op ander as Skrifgronde (sosiale struktuur, kultuur, afkoms, vgl. par. 65), uitspraak doen dat vasgemengde huwelike onwenslik en ontoelaatbaar is. Doen die „kerk” dan nie wat op die weg van gemeenskap, staat en familie lê nie? B. S.

BOEKBESPREKING

Konferensie van die Gereformeerde Diakens, Kempton Park September 1974, Pretoria-Oos September 1975, 80 bls., verkrygbaar teen 30c by E. J. Smit, Fisantstraat 28, Kempton Park-Wes, 1620.

Hierdie publikasie bevat verslae en mededeling oor verskillende

vorpe van barmhartigheidswerk onder sorg van die Sinodale Deputate en onder sorg van die Gereformeerde Stigting. Dit stel ook verskillende inrigtinge individueel bekend en gee die notule van die konferensie van diakens in 1974 en in 1975 weer. 'n Mens kan nie help om die werk simpatiek te betrag nie. Daaruit straal die behoefte by die diakens om georganiseerd in kerkverband te werk — en dit gebeur ook inderdaad, maar aan die anderkant moet dit gebeur onder die statuslose begrip van „konferensie”. Hier is dus inderdaad 'n vorm van diakonale kerkverband — met handelende bevoegdheid en selfs verteenwoordiging op besture van tehuise wat vanweë die kerkverband onderhou word — en tog word wat daar bestaan nie officieel gereël en erken nie.

Vervolgens bevat die publikasies 'n reeks waardevolle en prikkelende voordragte: *Die prys van wat verkoop is*, deur ds. C. J. Smit; *Die amp van diaken*, ds. J. A. Jooste; *Die insameling* van ds. A. S. Heystek; *Die uitdeling* van dr. K. S. van Wyk de Vries; *Marxisme en die diaken* deur ds. J. J. de Jager.

Hierdie voordragte weerspreeël resente besinning oor die diakonediens en gee teoretiese en praktiese riglyne vir 'n gesonde diakonale ontplooiing vandag. Diakens wat hierdie voordragte lees en bespreek, behoort met nuwe projekte en beplanning in die kerke te kan kom. Ds. Smit (p. 22 e.v.), ds. A. S. Heystek (p. 37 e.v.) en dr. Van Wyk de Vries (p. 44 e.v.) trek prinsipiële konkrete en praktiese riglyne na verskillende kante wat bo die gewoonte uitgaan. Tereg dui ds. De Jager aan dat die marxisme die kerk en daarom die diaken dwing om hom te verantwoord oor die mense in ons wêreld in hulle nood — sonder om soos Europese kerke in Europa met die marxistiese idee te wil saamwerk (vgl. p. 70).

Baie sterk, maar tog nog met huiwering wys ds. Smit op die taak teenoor swart kerke (p. 25) in hulle diakonale situasie; dr. Van Wyk de Vries op hulp teen allerlei vorme van vereensaming; ds. Heystek op die noodsaaklikheid dat 'n kerk (gemeente) ongeveer een derde van sy begroting moet aanwend vir „sake buite daardie gemeente” (p. 40). Hy skrik van die bedrae wat in geboue gaan en ds. De Jager sê: Ons moet ons koppe in skaamte laat sak as ons hoor dat daar diakonieë (kerke) is wat geld op reserwerekennings het — asof dit *ons* eiendom is” (p. 75). 'n Prikkelende en praktiese publikasie.

B. S.

BOEKBESPREKING

F. S. Leahy: *Satan cast out. A study in Biblical demonology.*
The Banner of Truth Trust, Edinburgh, 1975. 181 bls. R3,00.

Prof. Leahy doseer Dogmatiek en Etiek vir die Reformed Presbyterian Church van Ierland te Belfast. In hierdie boekie gee hy die resultate van 'n studie oor demonologie vanuit Bybelse gesigspunt.

Hyself merk op dat demonologie lank verswyg was aan teologiese seminaries en slegs in sendingkringe gebesig was. In die sewentiger jare begin Satan en die okkulte dinge weer meer aandag trek. Dit bring nuwe gevare mee. Die eertydse verswyging

van Satan maak dikwels plek vir oordrewe belangstelling of interpretasies wat te min rekening hou met Christus se woorde „that the Devil is a liar”.

In hierdie werkie gee prof. Leahy die Bybelse leer oor die demone. Met nadruk op die Skrif en die Gees bied hy praktiese voorligting oor hierdie leerstuk aan. Hy waarsku teen teologiese liberalisme sowel as ongesonde subjektiwisme. Die beste wyse waarlangs die christen Satan oorwin, is deur kennis van en geloof in die waarheid.

Hierdie werk verryk ons gereformeerde literatuur en sal ongetwyfeld bydra om kennis van en prediking oor hierdie aktuele vraagstukke te bevorder. Ook in Suid-Afrika vlam belangstelling vir die okkulte dinge in resente tye op. B. S.

BOEKBESPREKING

L. J. du Plessis as Denker oor Staat en Politiek, deur P. J. J. S. Potgieter (271 bls., gepubliseer in Reeks F van die Wetenskaplike Bydraes van die PU vir CHO, met die reekstitel „Studies oor die inslag van die Calvinisme in Suid-Afrika”. 1976.

Hierdie werk getuig van grondige navorsing. Dit werp noodsaaklike lig op die arbeid van 'n Calvinistiese „denker en dader” van die Twintigste eeu. Sonder Du Plessis sou veral die Suid-Afrikaanse Calvinistiese denke op verskeie terreine veel armer wees. Hierdie feit kom duidelik na vore by die hantering van die werk, wat die onderwerp in drie afdelings behandel.

Die werk is van hoë wetenskaplike gehalte. Dit is tipografies en taalkundig goed versorg en is voorsien van 'n nuttige bibliografie en bronnelys. Dit kom uit die werk duidelik na vore dat L. J. du Plessis 'n ruim bydrae gelewer het tot die Christelike wetenskap in Suid-Afrika wat vandag steeds en ook vir die toekoms veel waarde inhou. Potgieter se studie kan dus sterk aanbeveel word.

(*Oorgeneem uit „Die Kerkblad”, 8-9-76.*)

F. Venter.

ONTVANG VIR BESPREKING

J. P. Versteeg: *Het gebed volgens het Nieuwe Testament*. 168 bls. f 15,90. Buijten en Schipperheijn B.V., Valkenburgerstraat 106, Amsterdam-C.

Wetenskaplike bydraes van die PU vir CHO: Reeks F: IBC. Verkrygbaar by Die Direkteur IBC, PU vir CHO, Potchefstroom. Rev. A. I. de Graaf: *The Kingdom of God in the preaching and work of Jesus*. 40 bls. R1,00 posvry.

Uit die voorwoord die volgende: A salient feature immediately observable in this brochure is the unique manner in which the contents of the Scriptures have been summarized. Everything has been compounded in the tremendous tension of on the one hand,

the all-inclusive claim contained in the Kingdom of God and the fact of its realization on earth, and on the other hand this Godly Kingdom coming in the guise of a servant so that the Pharisees, with the Kingdom in their midst, had to ask when the Kingdom of God would come.

So too one finds a clear exposition of the entire church history and concomitant history of theological thought from official state-Christianity up to the ecumenical movement and contemporary theology of revolution. This history was nothing but diverse attempts at relieving this tension. Thus, based on Scriptures and throughout all of church history, the right way — the reformed one — is indicated in our world of today. This way lies in maintaining the antitheses en all its intensity and without compromise.

And then not an antitheses towards the world but towards the evil in the world against the Kingdom of God. The good seed is sowed first and then follows the evil with bad seed against the Gospel.

The more the Christian brings his kingdom calling to fruition, the more he will evoke the antitheses. Should this not be the case, it is a sure indication of deformation.

The future therefore, does not lead towards a gradual disappearance of the antithesis, but towards its increasing intensification up to the final exhortation of the bride: "Come Lord Jesus", and the Bridegroom's answer: "Surely I come". This can be so only because the servants of the King are also children of the Kingdom (Matt. 13 : 24—30), and because the children of the Kingdom are also children of the resurrection (Luk. 20 : 13). Therefore, the faithful need not retreat even in the face of death. Three times during the history of Christianity we trace a witness of blood: right at the beginning when the antithesis was maintained in its full intensity; then during the Reformation, and according to Revelation, again at the end.

In the ability to restrict and in brevity the hand of the master is observed — an evaluation applicable to this work.

This material originated as lectures in Australia and was not intended for publication. But, possibly it is a good decision that publication is without alteration to the original form, for this could have resulted in a loss of the dynamic tension and directness so typical of the author.

The I.A.C. is to be congratulated with this first publication of its clearing house. May this debut publication in its journey around the world serve as a blessing and a strenghtening of faith to many. It deserves to be read and re-read, both by the specialist and layman.

Prof. W. J. Snyman

Emeritus professor in New Testament at the PU for CHE.